www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

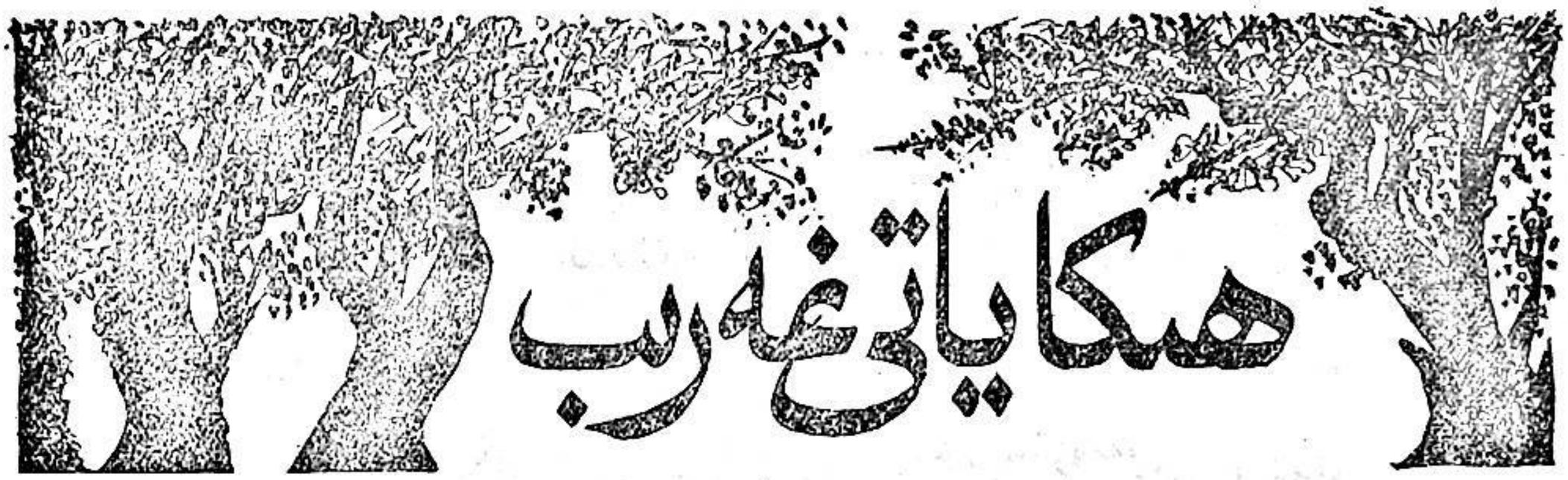

(داستان)

ئابدۇرېھىم نىزارى①

بۇرۇن كەچكەن شاھلاردىن بىرسى سۇلتانى ئەدالەت مەئاب ھېكايەتى ئاندىغكىم،
مەئرىفەت ئامىز ۋەئزىيەتى بىرلە دەۋلەت شۇكتارى شۇبان بەچچەئىكلى ئەقرەئ
باشىغە قونۇپ، تەقدىر رىشتەسى بانۇيى ئىسمەتكە بەند ئەتكەنى ۋە
ئول پەرىۋەش مەنكوھىسى ئىسمەتھان بەيابانىغە سالىپ، مەقسەد
مۇنارىدىن خەبەر ئالغانى

قەلەم نەۋكى بىرلە رىۋايەت قىلاي،
بۇرۇنقى زەماندىن ھېكايەت قىلاي.
شەھەنشاھى بار ئېردى ئالىي نەژاد،
ئاڭا بار ئىدى دۇختەرى خانزاد.
يوق ئېردى ئاڭا بىر ئوغۇلدىن نىشان،
بولۇپ بىر ۋەقتىكى شەھى كامران.
يىغىپ بىر كۈنى جۇملە ئەركانىنى،
ھەممە مەملەكەتلەرنىڭ ئەئيانىنى.
زىھى كۆرگۈزۈپ ئول كۈنى جەشن ئام،
زىيافەت قىلىپ چوڭ - كىچىك بەتەمام.
ۋەسىيەتنەما سۆزنى ئاغاز ئېتىپ،
ۋەزىرنى ئۆزى بىرلە ھەمراز ئېتىپ.
دېدى: «ئەي خەلايىق، سۆزۈم باردۇر،
ھېلى كۆرگەلى بۇ كۆزۈم باردۇر.
بەناگاھ قەزادىن يۇمۇلسە كۆزۈم،
قەزارەن ئارادىن يوق ئولسە ئۆزۈم.
شەھەنشاھلىق تەختى خالى بولۇر،
كى سىزلەرگە شاھىنىڭ مەلالى بولۇر.

قاچانكىم ماڭا بولسە مېھنەت تۇشى،
رەھا ئەيلەگىز ئاندا دەۋلەت قۇشى.
قويۇڭ ئۆز ھەۋاسىغە شۇكتارنى،
سۈرۈپ كەينىدىن بەرمەڭ ئازارنى.
كىم ئول بەختىيار ئولسە باشىغە قەنار،
ئۇلۇس خەيلىغە بولغاي ئول شەھرىيار.
قىزىمنى بېرىڭ، بىزگە ئېيلەڭ ئوغۇل،
ئانىڭ ئەمرىنى بارچە تۇتغاي تەبۇل.
خۇدا كىمنى خاھىش قىلۇر، ئول بولۇر،
ھۆكۈمەت ئۆزۈكىن قولىغە سالۇر.
چىقىپ تەخت ئۆزرە، قىلىپ شاھلىق،
قىلۇر، مەملەكەتلەرغە ئاگاھلىق».
تۇگەتتى سۆزىدىن شاھى فەرخۇندە فال،
يېقىن بولدى بولغاي قۇياشى زەۋال.
خەلايىقنى تارقاتتى رۇخسەت بىلە،
ئۆزى گۇشەگە كىردى ھەسرەت بىلە.
ۋۇجۇدىغە يەتتى كەسەلدىن نىشان،

① بۇ ئەسەر نىزارى داستانلىرىنىڭ سوۋېت ئىستېپاتىدا ساقلىنىۋاتقان قول يازما نۇسخىسىغا ئاساسەن ئەشىرگە تەييارلىنىپ، 1982 - يىلى ئالمۇتىدا نەشىر قىلىنغان. ئەمما، ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيدا ساقلىنىۋاتقان قول يازمىغا كىرگۈزۈلمىگەن. شۇڭا تولۇقلاپ ئېلان قىلىنىدى — مۇھەررىردىن.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كى ئۇمرى دەرەخستىغە يەتتى خەزان.
قەزا شېھنەسىغە دۇچار ئولدى شاھ،
نەدامەت بىلە ئول زەمان چېكىپ ئاھ.
داغى تاپشۇرۇپ جانىنى جانانەگە،
كى باقماي كېتىپ، تەختى شاھانەگە.
ئەدالەت بىلە قىلدى ئاگاھلىق،
بەقا شەھرىدە ئىستەدى شاھلىق.
خەلايىقغە بولدى مۇسىبەت چاغى،
يېتىپ خاندانلارغە قۇرقەت چاغى.
ئەكابىر، ئەساغىر يىغلىدى ھەمە،
بۇ ماتەم ئىشىدە قىلىپ زەمزەمە.
بۇ شاھ جىسمىنى تاپشۇرۇپ دەخمەگە،
نە دەي، دەخمە ئاتلىغ چوقۇر لەقمەگە.
مۇسىبەت ئىشىدىن فەراغەت تاپىپ،
كى شاھ سۆزلەرىنى ئامانەت تاپىپ.
چۇ دەۋلەت قۇشىنى رەھا ئەيلەدى،
بۇ شۇكۇھار ئەۋجى ھەۋا ئەيلەدى.
خەلايىق يىغىلدى بەسى فەۋج-فەۋج،
تولۇپ جۇملە سەھرا نە پەستۇ نە ئەۋج.
يۇرۇپ ئارقاسىدىن تەمەدۇ بىرلە ئەل،
دەبان قىچقۇرۇر ئىبردى: «ئىندەككە كەل!»
يۇرۇر ئىبردى قۇش، ئانچە پەرۋاز ئېتىپ،
بەلەند ئۆزرە قونماقنى ئاغاز ئېتىپ.
ئىرادەت ئانى سۇردى سەھرا ساری،
نە سەھرا ساری، بەلكى دەريا ساری.
چۇ پەرۋاز ئېتىپ كەلدى بىر بىشەگە،
كېلىپ قونغالى تۇشتى ئەندىشەگە.
قارادى تۇرۇپدۇركى جايى بەلەند،
ياتىپ ئاندا بىر شەخسى خارۇ نەژەند.
كېلىپ قوندى قۇش شەخسنىڭ باشىغە،
سەنالار دەبان سۇنئى نەقاشىغە.
نە كۆردى! شۇبان بەچچەئى تاز ئىبرۇر،
سۇرۇك چارۋا بىرلە... ئىبرۇر.
ئىرادەت ئاڭا قوندۇرۇپ بەختنى،
ئەتا ئەيلەدى تاج ئىلە تەختنى.

بۇ كەلگەن خەلايىق قىلىپ غۇلغۇلە،
ئەلالا سالىپ ئەيلەدى زىلزىلە.
«بۇ تاز ئەسلى شاھلىقىغە لايىق ئەمەس،
بۇ قۇش پەيلى ھېكمەتكە سادىق ئەمەس.
مۇنى شاھ قىلماق رەۋا بولماغاي،
ھەرەم بىرلە بۇ كەدخۇدا بولماغاي».
خەلايىق ئارا ئانچە بولدى جەدەل.
قىلىپ گۇفتگۇ رەڭ بەرەڭ بارچە ئەل.
بۇلار ئىچرە بار ئىبردى ساھىب دۇئا،
ھەمە خەلقىغە مۇرشىدى رەھنەما.
خەلايىقغە ئۆلدەم خىتاب ئەيلەدى،
بۇ رەڭ سۆزلەرىغە ئىتاب ئەيلەدى:
«بۇ تازغە بۇ دەۋلەت خۇدادىن ئەتا،
ئانى مەنئ قىلغان قىلىپدۇر خەتا.
ئانىڭ باشىغە قوندى تەقدىر ئىلە،
كى مەنئى ئەمەس ھېيلە - تەدبىر ئىلە.
نە تازۇ نە تازە — خۇدا بەندەسى،
كى شاھۇ گەدا — ئەل سەرئەفكەندەسى.
چۇ كەۋنەيىن ئۆزى مۇلكىدۇر ئوڭۇ سول،
ئەتا قىلسە كىمگە، بولۇر شاھ ئول.
سېنىڭ نە ئىشىڭ بار خۇدا كارىغە،
تىلىكنى ئېچىپ ئىشىنىڭ ئىنكارىغە؟
قىلىپ تەۋبە يانغىل بۇ ئىنكارىدىن،
يىغىڭ قولنى بۇ تازغە ئازارىدىن!»
خەلايىق ھىدايەت تاپىپ پىرىدىن،
قۇتۇلدى ھەمە مەكر تەدبىرىدىن.
بۇ تازنى ھەمە قىلدىلار ئېھتىرام،
ئانى كەلتۇرۇپ جايى ئالىي مەقام.
ياساپ تازنى شاھانە خىلئەت بىلە،
كى ئوردىغە كەلتۇردى ئىززەت بىلە.
چۇ ئەقد ئەيلەبان شاھنىڭ دۇختەرىن،
مەلىكە جەنابىغە قىلدى قەرىن.
بۇ تاز داڭ قاتىپ قالدى ھەيرەت بىلە،
ئۆزىدىن توختاتىپ ئانچە غەيرەت بىلە.
كۆڭۈلگە كېچىپ: «تۇشمۇ، يا خۇد خەيال؟

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

بۇ ئىشلار ماڭا ئېردى ئەمرى مەھال».
كۆزى تۈشتى تازنىڭ، ئەجەب مەنزەرى،
بولۇپ جىلۋەگەر ھۇر يەڭلىغ پەرى.
يېقىن بارغالى ئوغرادى ئول زەمان،
دېدى ئول: «يېقىن كەلمە، ئارقاڭغە يان!»
خىجالەتتە، ھەيرەتتە قالدى بۇ تاز،
پەرى چېھرەگە قىلدى ئەرزۇ نىياز:
«ئايا گۇل ئۇزارىم، گۇناھىم نەدۇر؟
مەلالەتتە بۇ چېھرەگە ھەم نەدۇر؟
چۇ مەن بىر بەيابانى چوپان ئىدىم،
نە چوپان، ۋەھشى بەيابان ئىدىم.
خۇدا ئەيلەدى سەلتەنەتكە قەرىن،
خەلايىق ئارا قىلدى ساھىب نىگىن.
ئۆزۈمچە بۇ ئىش تەۋرىگە يەتمەدىم،
كىتەخت ئۆزرە چىقماقغە سەئى ئەتمەدىم.
ئاتاڭنىڭ قۇشى قوندى تاز باشىمە،
ماڭا بولدى ئۇلفەت، كېلىپ قاشىمە.
ئانى قوندۇرۇپ بىزگە تەقدىرى ھەق،
كىٰ شاھلىق ھۇرۇفىغە بەردى سەبەق.
ئەزىز قىلدى ھەق مەن كەبى خارنى،
چىرا قوندۇرۇپ باشغە شۇڭقارنى.
مېنى خار تۇتماڭ، ئىجازەت بېرىڭ،
كېتەي، باش ئالىپ، ئەمدى رۇخسەت بېرىڭ.
يېقىن بولماغاندىن ئۆلۈم ياخشىراق،
كى بولسۇن ماڭا ئەينى ھازەلفىراق».
دېدى ئول پەرىۋەش: «سۆزۈم بار، ئىشىت!
سېنىڭ مەن، مېنىڭ سەن، كى نادان يىگىت.
ئىكىمىز ئاراسىدا بىر شەرت بار،
ئانى مەن ساڭا ئەيلەيىن ئاشكار.
ئەدا ئەيلەگىل شەرتىنى، قىل نەشات،
مېنىڭ بىرلە بول بەئدەزان ھەمبىسات.
بۇ ئالەم ئارا بىر شەھەر باردۇر،
ئېرۇر ئاندا بىر ئىش ــ ئەجەب كاردۇر.
بار ئېرمىش شەھەردە ئۇزۇن بىر مۇنار،
مۇئەززىن ئانىڭ باشىدا باڭ ئۇرار.
ئوقۇپ ياندۇرۇپ باشىدە ئۈچ ئەزان،
تۈشۈبان تۈبىگە ئوقۇر بەئدەزان.
دەۋامەت ئەزاننى مۇقەررەر قىلۇر،
ئىكى ـ ئۈچنى مۇندا مۇقەررەر قىلۇر.
ئانىڭ مەئنىسى نە ئىكىن سور، بارىپ،
بارىبان جەۋابىن، ماڭا بول قەرىب.
ھەلى چىق بۇ ئۆيدىن، بارىپ سور ئانى،
بۇ ئىشنى تۈگەتكىل، كېلىپ كۆر مېنى،
كېچە چىق، كېچە كەل، كىشى كۆرمەسۇن،
بۇ ئەسرارنى غەيرى جان بىلمەسۇن!»
بۇ تاز چىقتى يولغە، تەۋەككۇل قىلىپ،
باشىنى ئالىپ كەتتى، ھەيران قېلىپ.
يۈرۈپ كېچە ـ كۈندۈز بەيابان ئارا،
ئۆتۈپ قىرىق كۈن، ئاندىن ئالدى قارا.
شەھەرنىڭ قاراسىن ئالىپ بولدى شاد،
كۆرۈندى كۆزىگە مۇنارى مۇراد.
مۇنار باشىدە چىقتى باڭى نەماز،
قۇلاق سالدى بىردەم تۇرۇبان بۇ تاز.
كى تەكرار ئېتىپ ئۈچ قاتار ئوقۇدى،
كى ئاندىن كېيىن سائەتى توختىدى.
تۈبىگە تۈشۈپ باشلادى ھەم ئەزان،
ئوقوپ ئۈچ قاتار ئۆيگە بولدى رەۋان.
بۇ تاز ئارقاسىدىن دەمادەم بارىپ،
داغى ئەرگەشىبان ئۆيىگە كىرىپ.
تەۋەللا قىلىپ تۇردى ھۇرمەت بىلە،
مۇئەززىنگە بىسيار ئىززەت بىلە:
«كېلىپ ئالدىڭە مەن مۇسافىر غەرىب،
تۇرۇپمەن تەۋازۇئ بىلەن سارغارىب.
چېكىپ نەچچە كۈن رەنجۇ مېھنەت بەسى،
كۆرۈپ يولدا ۋەرزۇ مەشەققەت بەسى.
سەۋال ئەتكەلى ھاجەتىم باردۇر،
كى سىزدىن ماڭا لۇتف ئىزھاردۇر.
كېلىپمەن جەنابىڭغە مەن نامۇراد،
ماڭا لۇتف قىلساڭ، تاپارمەن مۇراد.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

سۇئالىم ئەزاندىن: «مۇقەررەر دېدىڭ،
دەبان ئۇچتىن ئالتە مۇقەررەر دېدىڭ.
بۇ يەكلىغ ئەزانغە سەبەب نە ئىكەن؟
دېگىل سىرنى، بولسۇن كۆڭۈل مۇتمەئىن»
مۇئەززىن ئايتتى: «مۇسافىر ئاداش،
بۇ ئەسرارنى قىلماغۇم ساڭا فاش.
بۇ سىر فاشىغە سەن ھېلى ئۇرما دەم،
يەنە ئىش ساڭا بار قويغىل. قەدەم.
يەنە قىرىق كۈن يولدا قىلغىل گۇزەر،
گۆزۈڭگە نەمايان بولۇر بىر شەھەر.
بار ئېرمىش شەھەردە ئەجايىب كىشى،
ئانىڭ ھەر كۈنى يەرنى قازماق ئىشى.
قېزىپ كەچكىچە يەرنى بۇ ناتەۋان،
ھېرىبان قوپالماي ئۇياندىن بۇيان.
بىر كەلسە، بەرگەي ئاڭا تۆرت دىرەم:
«تەپسىپ تۆرتنى ئال دىرەم، ئۇرما دەم!
تەپسىپ ئۆشنىگە تۆرتنى ئول كىشى،
كېچەر ئۇشبۇ ھالەتتە يازۇ قىشى.
بارىپ سور بۇ ئەسرارنى، كەل بۇيان،
قىلاي ئاندىن ئەسرارنى مەن ئەيان».
بۇ تاز باشىغە يۈزلەنىپ كوھى غەم،
كى ئول يارى يادىدا قويدى قەدەم.
بۇ يولدا رىيازەت چېكىپ سۇبھى - شام،
كى فۇرقەتتە ئول ساری قىلدى خىرام.
مەسافەت كەزىبان ئۆتۈپ قىرىق كۈن،
گى تىنماي يۈرۈبان نە كۈندۈز، نە تۈن.
يېتىپ كەلدى ئول مۇلكىگە ئاقىبەت،
يۈرۈر بۇ شەھەردە سۇرۇك جەمئىيەت.
شەھەرنى تەماشا قىلىپ يۈردى تاز،
مۇرادى كۆزىگە بولۇپ جىلۋەساز.
تاپىپ ئىستەگەننى كېلىپ قاشىغە،
كى پەرۋانەدەك ئەۋرۈلۈپ باشىغە،
بۇ تاز كەچكىچە تۇردى ھەيرەت بىلە،
قېزىپ ئول كىشى يەرنى غەيرەت بىلە.

غۇرۇب ئولدى كۈن، يەتتى چۈن ۋەقتى شام،
كى ئول بارگەش ئىشنى قىلىدى تەمام.
بىرەۋنى تاپىبان قىلىپ ئىلتىجا:
«بىرەي پۇل، ئۇرۇڭ ئۆشنەمە مۇشتۇ پا».
ئۇچاسىغە تەپتى پۇلنى ئالىپ،
كېتىپ قالدى ئول ئىككى - ئۈچنى سالىپ.
بۇ ئادەم ئىلاندەك نەگۇنسار ئولۇپ،
يېقىلدى يانىغە، چۇ بىمار ئولۇپ.
ئىچى كۆيدى تازنىڭ بۇ ئەۋئالغە،
قالىپدۇر بۇ ئادەم ئەجەب ھالغە.
يانىغە بارىپ ئولتۇرۇپ ئۇشبۇ ھال،
ئانىڭ فېئىلىدىن ئەتتى ئولدەم سەۋال:
«نەدىن بۇ رەۋىشكە گىرىفتارسەن،
دەۋامەت بۇ مېھنەت بىلە خارسەن؟
بۇ ئەسراردىن بىزنى قىل با خەبەر،
سېنىڭ مېھنەتىڭ بىزگە قىلدى ئەسەر».
دېدى ئول ئەلەمكەش، چېكىپ ئاھى سەرد:
«قايانىدىن كېلىپسەن، ئايا رەھنەۋەرد؟
سوراپ نە قىلۇرسەن بۇ ئەسرارنى؟
كى جانغە قويۇپمەنكى ئازارنى.
ساڭا فاش قىلماقغە يوقدۇر مەھەل،
ھېلى قىلماغىل ئاڭلاماقغە جەدەل.
شەھەرلەر ئارا بىر شەھەر باردۇر،
بىرەۋ فېئىلدە تۇرفە ئەسراردۇر.
ئىگەرچى بار ئېرمىش ھۇنەردە رەسا،
مىجەزى ئېرۇر بەلكى مەجنۇننەما.
بىر ئاي كېچە - كۈندۈز قىلىپ بىر ئىگەر،
ئاڭا ئىشلەتىپ ئانچە نازۇك ھۇنەر.
كىرەر ساتقالى ئانى بازارغە،
پىسەند ئالغۇسى ھەر خەرىدارغە.
خەرىدار ئولۇر بىر كىشى ئول زەمان:
«قىلىڭ بۇ ئىگەرنىڭ بەھاسىن ئەيان!»
دېمىش ئول ئىگەرچى ئاڭا مىڭ دىرەم،
بېرۇر مىڭ دىرەم ئۇرمايىن ھېچ دەم.
كېتەر ئول زەمان ئول ئىگەرنى ئالىپ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئىگەرچى تۇرۇپ ئاندا باقمپ قالمىپ.
تۇرۇپ بىر زەمانى پۇشەيمان بولۇپ،
كېلۇر ئارقاسىدىنكى ھەيران بولۇپ.
پۇلنى بېرىبان ئىگەرنى ئالۇر،
ئىگەرنى بۇزۇبان ئوچاقغە سالۇر.
كۆلىن كۆككە ساۋرۇر، كېتەر باش ئالمپ،
چېكمپ ئاھلار، كۆزدىگە ياش ئالمپ.
يەنە قىلغۇسىدۇر بۇ ئەقىالنى،
دەۋامەت قىلۇر ئۇشبۇ ئەھۋالنى.
بۇ ئىش مەئنەسىدىن كىشى بىخەبەر،
بارمپ سور، كېلىبان جەۋابىنى بەر.
ساڭا مەن دەيىن تۇرفە ئەسرارنى،
مۇرادىڭغا يەتكىل كۆرۈپ يارنى».
بۇ تاز بارغالى ئاندا جەزم بولۇپ،
تەۋەككۇل قىلىپ يولىغە ئەزم بولۇپ.
نە كۈندۈز نە كېچە ئەمان ئالمايىن،
يۈرۈشتىن داغى بىر زەمان قالمايىن.
يەنە قىرق كۈن يولنى ئول قىلدى تەي،
شەھەرىنىڭ مۇزافاتىدىن ئالدى پەي.
يېتىپ كەلدى ئول شەھر ئارا كەچقۇرۇن،
كى بىر گۇشەدە كېچە تۇتتى ئورۇن.
بولۇپ مېھر شەھبازى ۋەقتى ئەيان،
كېچە قوزغۇنى يەردە بولدى نىھان.
مۇسافىر قوپۇپ شەھرنى قىلدى سەير،
كېزىپ چۇست ـ چالاك مانەندى تەير.
بەناگەھ يېتىپ كەلدى بازارغە،
تەماشا قىلىپ يۈردى ھەر كارغە.
كۆزى تۇشتى ئولدەم سۇرۇك خەلق ئارا،
بۇلار ئىچرە بار بىر ئەجەب ماجەرا.
يېقىن كەلدى، كۆردى ـ ئېگەرچىدۇرۇر،
ئىگەر ساز قىلغان ھۇنەرچىدۇرۇر.
بىرەۋگە ساتىپدۇر ئىگەرنى بۇ دەم،
ئالمپ ياندۇرۇپ يۈزلەنىپ دەردۇ غەم.
قىلىپ تەشە بىرلە ئىگەرنى ئوتۇن،
كى ئوتنە ياقمپ، ئەسلى قويماي پۇتۇن.

دەۋران بولدى جايىغە ئول بىنەۋا،
بۇ تاز بارغالى ئەيلەدى مۇددەئا.
مەكانىغە يەتتى ھۇنەرچى غەرىب،
كى مېھنەتكە قالغان ئىگەرچى غەرىب.
كېلىپ ئارقاسىدىن كىرىپ كەلدى ئول،
كۆرۈشتى بېرىبان ئىگەرچىگە قول.
بۇ كۈن كېچە بولدى ئاڭا مېھمان،
ئاڭا ئەيلەدى ئەرزى ھالىن ئەيان.
دېدى:«ئەي مۇجاۋىر ئىگەرچى ئاداش،
بۇ ئەسراردىن ۋاقىف ئەت، قاتتى باش
چۇ مېھنەت چېكمپ بۇزماقلىق نەدۇرۇر؟
داغى بۇ ھۇنەر قىلماقلىق نەدۇرۇر؟
كېلىپمەن، بۇ مەئنىنى ئىزھار قىل،
ئۆزۈڭگە فەقىرنى ھەمئەسرار قىل.
يىراقتىن كېلىپمەن بۇ ئۇممىد ئىلە،
قىل ئۇلفەت مەنى زارى تەجرىد ئىلە».
دېدى ئول ئىگەرچىكى: «ئەي رەھنەۋەرد،
بەيان ئەيلەسەم، يۈزلەنۈر ئانچە دەرد.
ھېلى مەن ساڭا قىلماغۇمدۇر بەيان،
يەنە بىر شەھەر بار، بولغىل رەۋان.
ئۇزاق يولدۇرۇر، يۈرگەسەن قىرق كۈن،
كى ئارام ئالماي نە كۈندۈز نە تۈن.
بار ئىبرىمش شەھەر ئىچرە سەۋداگەرى،
كى بىسىيار ئېمىش سىيمۇ زەر گەۋھەرى.
چۇ زايىئ قىلۇر تاپقان ئول مالنى،
ئاڭا سالمىش ھەق تۇرفە ئەھۋالنى.
جەۋاھىر ئالۇر ھەر كۈنى بىر ئېستەك،
چاقار تاش بىلە ھەر بىرىن يەك بەيەك.
بۇ ئەفئالى ھەر كۈندە ئىزھاردۇر،
دەۋامەت بۇ سەۋداسى تەكراردۇر.
كىشى تاپسە گەۋھەر، نىھان، ساقلاغاي،
كى زايىئ قىلمپ ئەسلە يوق قىلماغاي.
نەدىن بۇ كىشى مۇنچە زايىئ قىلۇر،
جەھان ئىچرە بۇ ئىشنى شايىئ قىلۇر.
بارمپ سور، ھەقىقەت كەلامى نەدۇر؟

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

بۇ يەكلىغ ئۇنىڭ ئىزدىمامى نەدۇر؟
كېلىپ ئەيلە ئاللىمدە تەقرىر ئانى،
بارىپ سورغالى ئەيلە تەدبىر ئانى.
رەۋان بول يولۇڭغە، ئۇزاق قالماغىل،
كېلىپ مەندىن ئەسرارنى ئاڭلاغىل».
بۇ تاز كىردى يولغە قوپۇپ ماڭغۇلاپ،
شەھالى ئاقىپ، پوتلىسى ساڭگۇلاپ.
مېڭىپ قىرق كۈن بولدى دەرمانده تاز،
كېلىپ يارى يادىده ئەرمانده تاز.
كېلىپ بۇ شەھەر ئىچرە داخىل بولۇپ،
يۈرۈپ كوچىلار ئىچرە سايىل بولۇپ.
شەھەرنى كېزەر ئېردى ھەسرەت بىلە،
كى تۇججارنى باقتى دىققەت بىلە.
بىرەۋنى تۇتۇپ سوردى: «بەرگىل خەبەر،
بىرەۋ مۇندا نابۇد قىلمىش گۇھەر.
چاقار ئېرمىش ئول ھەر كۈنى بىر ئېتەك،
ئانى كۆيدۈرۈپ ساروغاي يەك بەيەك.»
چۇ بەردى نىشان ئول كىشى تازغە،
بۇ تاز ئول سايان تۇردى ئاغازغە.
يۈرۈپ تاپتى ئىستەپ بۇ تاز بايىنى،
ھەمەۋۇل بىلە دەۋلەت ئەفزايىنى.
كېلىپ ئاستانەغە ئۇردى باشىن،
دەبان ئەرزى ھال، تۆكتى كۆزدىن ياشىن.
نەۋازىش قىلىبان مۇسافىرغە ئول،
داغى مېھمانخانەغە بەردى يول.
زىيافەت قىلىپ نازۇ نېئىمەت بىلە،
كى سوردى ئانى مېھرۇ شەفقەت بىلە:
«قايانىدىن كېلىپسەن، مۇرادىڭ نەدۇر،
كېلىپسەن سوراپ ماڭا دادىڭ نەدۇر؟
ئايىتغىل، مۇرادىڭ ئەدا ئەيلەيىن،
قولۇمدىن كېلىشچە دەۋا ئەيلەيىن.
ئەگەر ھاجەتىڭ بولسە دۇنيا ئۈچۈن،
گۇھەرلەر بېرەي ساڭا چاقماي پۇتۇن».
قىلىپ ئىلتىجا ئەيلەدى ئەرزى ھال،
دېدى ئول مۇسافىر: «مۇرادىم ــ سۇئال.

نە ئېركىن گۇھەر چاقماقنىڭە سەبەب؟
بۇ ئىش ئالەم ئەھلى ئارا بۇلئەجەب.
بۇ ئەسراردىن ۋاقىف ئەتسەڭ مېنى،
كى پىرى ھەقىقى بىلۇرمەن سېنى».
تەۋەللا قىلىپ تۇردى ئەيلەپ نىياز،
كى ئول باي بولۇپ دەردىنە چارە ساز.
دېدى: «ئەي مۇسافىر، ھېكايەت ئىشىت،
ماڭا كەلگەندىن، ردۋايەت ئىشىت.
ساڭا مەن دەيىن بارچە ئەسرارنى،
شېرىك قىلمە سىرىڭغە ئەغيارنى.
زەماندىكى ئانداغ ئاتام بار ئىدى،
ھەمە ئەھلى دۇنياغە سەردار ئىدى.
خەزايىن ئاڭا ئېردى قارۇن مىسال،
ئەدەتتىن فۇزۇن ئېردى مالۇ مەنال.
يۈرۈر ئېردىم ئانداغكى شاھزادەيى،
تەئەللۇق ئۇمۇرىدىن ئازادەيى.
كىرىپ كەينىمە ئىككى ــ ئۈچ يۈز كىشى،
پۇرسىتىش مېنى قىلماق ئېردى ئىشى.
بېرىپ ھەر بىرىگە تۇمەن مىڭ دىرەم،
ۋە بەلكىم زىيادە قىلىپمەن كەرەم.
بولۇپ ھەربىرى زەر بىلە ئانچە باي،
خەلايىق ئارا بولدى ساھىب سەراي.
قەزارەن ئاتام ئانچۇنان بولدى پىر،
بۇ دۇنيا ئاڭا بولمادى دەستگىر.
ۋۇجۇدىغە يەتتى كەسەلدىن نىشان،
يېقىن بولدى بولغاي زەمىنده نىهان.
مېنى بىر كۈنى ئۆزگە ھەمراز ئېتىپ،
ۋەسىيەتنەما سۆزنى ئاغاز ئېتىپ.
دېدى: «ئەي بالام، ۋەقت يەتتى ماڭا،
دەيىن، ئاڭلاغايسەن سۆزۈم بار ساڭا.
ئۆلۈم ئىلكىدىن تاپماغۇمدۇر نەجات،
كى ئۇمرۇم تۈگەنسە، بولۇرمەن ۋەفات.
ساڭا ئۇشبۇ دۇنيا ۋەفا قىلماغاي،
قولۇڭدىن كېتىپ بىرسى تاپىلماغاي.
نە كۈن بولغۇسىدۇر ۋۇجۇدۇم ئەدەم،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ساڭا ئانچە نۇقسان يېتەر دەم بەدەم.
قاچار سەندىن ئادەملەرنىڭ ئول زەمان،
كېتەر ھەر بىرى تاشلابان ھەر قايان.
ساڭا يەتكۈسى ئانچۇنان خارلىغ،
داغى قىلماغاي بىر كىشى يارلىغ.
باشىڭغە كېلۇر ئانچۇنان دەردۇ غەم.
كۆرۈرسەن جەھان ئەھلىدىن كۆپ ئەلەم،
ئۆلۈم ھالەتىگە يېتىپ ئاقىبەت،
ئۆزۈڭ ئۆلتۈرۈشكە قىلۇرسەن نىيەت.
ساڭا سۆز بۇ دۇر، تۇت كۆڭۈلدە ئانى،
بۇ مەئنىدىن ئاگەھ قىلۇرمەن سېنى.
تەۋىلە ياساپمەنكى ئوردا مىسال،
ئانىڭ شەكلۇ دىۋارىغە ئەقل لال.
بۇ ئاتخانە كۈنجىدە بىر تۇپ چىنار،
تەۋىلە ئارا شاخلارى سايەدار.
ئانىڭ شاخىدە ھەلقەئى بەند ئېرۇر،
كەمەندى ئاڭا بەندى پەيۋەند ئېرۇر.
سېنىڭ قىلمىشىڭنى كىشى كۆرمەسۇن،
بۇ ئەسرارنى ھېچكىم بىلمەسۇن.
ئاسىلغىل، بارىپ تەكرىنى ياد ئېتىپ،
زەبانىڭغە ئىماننى ئەۋراد ئېتىپ.
ۋەسىيەتنى كۆڭلۈڭدە تۇتغىل نىھان،
بىرەۋگە بۇ سىرىڭنى قىلمە ئەيان».
ئاتامنىڭ سۆزىدىن بولۇپ لال مەن،
چىقىپ ئالدىدىن تۇرفە بەدھال مەن.
نەچە ۋەقت كۆڭلۈم پەرىشان ئىدى،
ئاتامنىڭ سۆزى دىلدا پىنھان ئىدى.
قەزارەن ئاتامغا يېتىپىدۇر ئەجەل،
بولۇپ پىرلىق ئىلىلەتىدە كەسەل.
يېتىپ نەچچە كۈن ئەيلەدى ئىنتىقال،
بولۇپ چۈنكى ئۇمرى قۇياشى زەۋال.
شەرايىتلەرىنى بەجا ئەيلەدىم،
ئانى دەخمىدە جا بەجا ئەيلەدىم.
تەئەللۇق ئۇمۇرىدا قاتتى باشىم،
ئاتام ماتەمىدە ئاقىپ كۆز ياشىم.

پەدەرنىڭ سۆزى قىلدى ئۇلدەم زۇھۇر،
كى دۇنيا سىرىشتىغە يەتتى فۇتۇر.
ئاتام ئۆلگەنىدىن خەبەردار ئولۇپ،
گۇماشتىلەرى بارچە زەردار ئولۇپ.
خىيانەت قىلىپ مالىغە تاندىلار،
نىيەتنى بۇزۇپ ئارقىغە ياندىلار.
ئالىپ قاچتى ئەشيالارىم كارۋان،
كى قوينى شۇبان، تەۋەنى ساربان.
ئالىپ يولدا ئەشيالارىم راھىزەن،
زەرەر بولدى ئۆيدە تۇمەندىن تۇمەن.
يېتىپ ھەر تەرەفتىن ماڭا رەخنە كۆپ،
يېتتىم باشىمە يۇزلەنىپ فىتنە كۆپ.
قاچىپ ھەر تەرەفكە ھەۋادارلار،
ئولارىدىن يېتىپ بىزگە ئازارلار.
ئۆتۈپ ئىككى-ئۈچ ئاي تەمام ئولدى پۇل،
كى قالماي قاشىمدا نە چۆرە، نە قۇل.
دەما دەم باشىمغە ئاشىپ مېھنەتىم،
ھەمە كەتتى، دۇنيادە قالدىم يەتىم.
ئاتام رۇھىنى ياد ئېتىپ يىغلابان،
چېكىپ مەن نەدامەتتە ئاھۇ فىغان.
ماڭا يەتتى ئالەمدە دىشۋارلىق،
كى قەۋمۇ قېرىنداش ئارا خارلىق.
كىشى تاپمادىم ئايغۇدەك ئەرزى ھال،
بىرەۋ سورمادى مەندىن ئەسلا سۇئال.
ئاتامنىڭ زەمانىدە دەۋلەتتە مەن،
ئۆزۈمگە قىلىپ ئانچە مېھنەتتە مەن.
ئۆزۈمگە دېدىم بىر كۈنى: «ئەي جەسەد،
دەرىغاكى سەندە يوق ئېركەن خىرەد.
خىرەد بولسە ئەندىشە قىلغاي ئىدىڭ،
كى ئۇقبا ئۈشىن پىشە قىلغاي ئىدىڭ.
ئۆتۈپ رۇزگارىڭ غۇرۇرەت بىلە،
ھەمە ۋەقت ئەيشۇ سۇرۇرەت بىلە.
ساڭا بىرسى ئەمدى ۋەفا قىلمادى،
ھەۋادارلار بىرسى تاپىلمادى.
جەھان كاردە ئەمدى نەتكۈدۇرۇر؟

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

كى جاندىن كېچىپ بەلكى كەتكۈدۈرۈر.
تىرىك يۈرگەندىن ئۆلۈم ياخشىراق،
جەھان خەلقىدىن ئەمدى بولغىل يىراق.»
زەھەر نۇش قىلماقغە قىلدىم خەيال،
ئاتام سۆزى خاتىرغە يەتتى بۇ ھال.
كۆڭۈل چۈن ئېسىلماقغە راغىب بولۇپ،
كىرىپمەن تەۋىلىگە تالىب بولۇپ.
چىنارنى ئاتام ئەيلەپ ئېردى نىشان،
كۆزۈمگە ئۇشۇلدەم بولۇپدۇر ئەيان.
شەجەر شاخىدە ھەلقەئى بەند ئېرۇر،
كەمەندى ئاڭا بەند-پەيۋەند ئېرۇر.
تۇرۇپ ئاندا تەلقىنى ئېمان بىلە،
تۇتۇپ ھەلقەنى خوپلاشىپ جان بىلە.
كەمەندنى بويۇنغە سالىپ مەن، نېتەي،
بۇ مېھنەتتە يۈرگۈنچە پاتراق كېتەي.
ئۆزۈمنى سالىپ شاخىدىن ئۇل زەمان،
بولۇپدۇر كۆزۈمگە قاراڭغۇ جەھان.
يىقىلدىم زەمىنگە، ئۆزۈلدى تەناب،
سىقىلدى دەمىم، بولدى ھالىم خەراب.
قۇلاقىمغە ئاڭلاندى بىر غۇلغۇلە،
ھەۋا شەرفە بولدى، زەمىن — زىلزىلە.
زەمانى ياتىپ ھۇشىدىن بىخەبەر،
كېلىپ ھۇشۇمە تاپتىم ئۆزۈن ئەسەر.
ئەجەب ۋاقىئەنى كۆرۈپمەن قاراپ،
كۆزۈمنى ئاچىپ ئەيلەدىم سەر ھىساپ.
تەۋىلە بىناسى يىقىلغاندۇرۇر،
كى بىر تامى ئۇلدەم سېرىلغاندۇرۇر.
جەۋاھىر تۆكۈلمىش بۇ تام قاتىدىن،
يورۇتتۇم كۆزۈم بەخت مىرئاتىدىن.
بولۇپمەن كۆرۈپ ئانچە ھەيرەتتە لال،
يەنە كىردى ئىلكىمگە مالۇ مەنان.
دەبان ئۇل زەمان ھەقغە ھەمدۇ سەنا،
ئاتام رۇھىغە ئەيلەدىم ئىلتىجا.
تەۋىلە بىناسى جەۋاھىر ئىكەن،
كى دىۋارى بەتنى گەۋاھىر ئىكەن.

ئاتام بەند قىلمىش ئانى ياشۇرۇن،
بىلىپ ئېركەن ئولكىم بۇ ئىشنى بۇرۇن.
بۇ دۇنيا ئامالى ۋەفاسىز ئىكەن،
كى ئەيشۇ ھۇزۇرى بەقاسىز ئىكەن.
ئۆلۈم ھالىغە يەتكۈرۈر بەندەنى،
ئارالىقدە كىيدۈرگۈسى جەندەنى.
بىرەۋنىكى ئەۋجى ھەۋاغە چېكەر،
كى ئۇرماقغە يەرگە سەماغە چېكەر.
بۇ دۇنيا بىلە كىمگە قىلسە ۋەفا،
كۆرۈر ئول كىشى ئانچە ئاندىن شىفا.
بۇ نەقدىنەگە ئەيلەدىم شادلىق،
يېتىپ ئاخىرى ئانچە بەربادلىق.
كىشىنى ئۆلۈم ھالىغە يەتكۈرۈر،
قاچىپ بۇ جەھانىنىڭ بەلاسىن بېرۈر.
بۇ دۇنيا بىناسىكى ئاخىر فەنا،
تەئەللۇق سىرىشتى ھەمە بىبەقا.
مېنىڭ بۇدۇرۇر چاقماقىمغە سەبەب،
كى دۇشمەن تۇتۇبان قىلۇرمەن غەزەب.
بىرەۋگە بۇ دۇنيانى قىلسام ئەتا،
ئاڭا ھەم بۇ غەددار قىلماس ۋەفا.
مېنىڭدەك ئۆلۈمگە بېرۇر باشىنى،
ئاقىزغايكى مېھنەتتە كۆز ياشىنى.
ساڭا سۆز بۇدۇر، ئاڭلا، قىلغىل ئەمەل،
بۇ دۇنيا ئۇمۇرىدا قىلمە جەدەل.
ئەگەر كەلسە قولغە، كۆڭۈل بەرمەگىل،
ئانىڭ مېھرى-ھىرسىنى تەرك ئەيلەگىل.
يانىپ ئارقاغە ئەندى مەقسەدكە يەت،
تەمام ئولدى ئىش، ئەندى جايىڭغە كەت».
بۇ تاز ئاڭلادى سۆزنى، قىلدى خىرام،
كېچە-كۈندۈز ئۇيقۇنى ئەيلەپ ھەرام.
يانىپ ئارقەغە قىرق كۈن ماڭدى يول،
ئىگەرچى قاشىغە يېتىپ كەلدى ئول.
مۇلاقات ئولۇبان ئىگەرچى بىلە،
كۆرۈشتى كېلىپ ئول ھۇنەرچى بىلە.
سوراشتى ھەمە ھالۇ ئەھۋالنى،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

فەلەكتىن يېتىشكەن ئەجەب ھالىنى.
ئىگەرچى دېدى: «ئەي مۇسافىر ئاداش،
كى ئەسرارنى ئەيلەگىل ئەمدى پاش.
جەۋاھىرفۇرۇش ھالىنى ئاڭلايسەن،
كى ئاندىن كېيىن رازنى مەن دەيسەن».
مۇسافىر ھەمە سىررىنى قىلدى پاش،
ئىشىتتى ئىگەرچى، كۆزى تۆكتى ياش.
دېدى: «ئەمدى ئەسرار قىلغۇم ئەيان،
ماڭا كەلگەن ئول ۋاقىئەنى بەيان.
ئاتام ئىبردى تۇججارلىقدە غەنى،
شەھەردىن شەھەر يۈرمەك ئىبردى فەنى.
ئاكام بار ئىدى ساھىبى مەملەكەت،
تەۋابېئىلارى ئالدىدا يەكجەھەت.
ماڭا يوق ئىدى ئەسلە غەمدىن ئەسەر،
كى يەتمەس ئىدى دەھردىن دەردى سەر.
سەياھەت قىلىپ يۈرمەك ئىبردى ئىشىم،
يوق ئىبردى ماڭا مۇنىس ئولغان كىشىم.
شەھەردىن شەھەر يۈردۇم، ئەيلەپ ھەۋا،
كى مۇلكى ئەرەب ئىچرە تاپتىم نەۋا.
بولۇپ ئاندا ساكىن، تۇرۇپ نەچچە يىل،
رىيازەت بىلە بولدۇم ئىبنى سەبىل.
قەزارەن ئاتام ئەيلەمىش ئىنتىقال،
بىنايى ۋۇجۇدىنغە يەتمىش زەۋال.
خەبەر يەتتى، ئاندىن داغى بارمادىم،
تەمەۋۈل خەيالىنى ئاختارمادىم.
ھەمە سىيم ـ زەر، نەقد ئىلە دارگىر،
بارىنى ئاغام ئەيلەمىش دەستگىر.
نەچە سال ئۆتۈپ بارمادىم ئالدىغە،
فەقىرلىق بىلە باقمادىم مالىغە.
ئاغام ھەم كېتىپدۇر جەھاندىن داغى،
قوشۇلمىش زەمىنگە بەدەن تۇپراغى.
ماڭا يەتتى بۇ ۋاقىئەدىن خەبەر،
قېلىپ مالۇ ئەمۋال ئىلە سىيۇ زەر.
ئاغام خاتۇنىدىن ماڭا كەلدى سۆز:
«ئەرەب مۇلكىدىن ئەمدى كۆڭلىڭنى ئۈز.
فەنا ئالەمىدىن كېتىپدۇر ئاتاڭ،
ئانىڭ كەينىدىن فانى بولدى ئاغاڭ.
چۇ نەقدىنە قالدى ئاغاڭدىن ماڭا،
بەھەر قالغان ئىبردى ئاتاڭدىن ساڭا.
كېلىپ ئىبز ئالغىن قولۇڭغە ئانى،
كى ئىشكالدىن ئەيلە خالىس مېنى».
بۇ سۆزدىن كۆڭۈلگە چۇشۇپ ئىزدىنام،
قىلىپ زار، شەھرىمگە قىلدىم خىرام.
مەسافەت كېزىپ نەچچە كۈن، نەچچە تۈن،
كېسىپ يولنى كەلدىم، يېتىپ كەنجۇرۇن.
كېلىپ مۇلك ـ جايىمغە داخىل بولۇپ،
كۆرۈشتۇم بارى بىرلە سايىل بولۇپ.
ئاتامغە، ئاغامغە تۇتۇپ تەئزىيەن،
قىلىپ ناله ـ ئەفغان، يىغىپ جەمئىيەت.
مۇسىبەت ئىشىنى قىلىپ مەن تەمام،
قىلىپ خەيرى ئېھسانۇ خەتمى كەلام.
ئاتام مۇلكى ئىچرە ئىقامەت قىلىپ،
فەقىرلىق قىلىپمەن تىجارەت قىلىپ.
بەناگەھ ئۆتۈپ نەچچە كۈن، نەچچە ئاي،
بولۇپمەن تەئەللۇقتا ساھىب سەراي.
ئاغام خاتۇنى بىزگە يەڭگە ئىدى،
ئانىڭ جىلۇەسى رەڭگە ـ رەڭگە ئىدى.
قالىپ ئىبردى ئىككى بالاسى بىلە،
تەئەللۇق ـ تەجەممۇل بىناسى بىلە.
بۇ مەزلۇم مېنى ئەيلەمىش ئىختىيار،
ئۆزى ئىبردى گۈلچېھرەئى گۈلئىزار.
ئارادە كىشى قويدى: «بولساق ئىكەۋ،
ماڭا ئەمدى، ئەي لولى، بولغىل كۈيەۋ.
نىكاھ بىرلە ئۆزنى ماڭا جۈفت قىل،
گۈھەر يەڭگە رىشتەڭ بىلە سۈفت قىل».
بۇ سۆزدىن ماڭا ھەم يېتىپ شادلىق،
كۆڭۈلگە يېتىپ ئانچە ئابادلىق.
دېدىم: «بولسە يەڭگەم، ئەگەر بولسە تۇل،
ئانى ئەيلەدىم جۈفتلۇققا قەبۇل».
بولۇپمۇ بىر ئاخشام ئىكەۋ رو بەرۇ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری

مۇھەببەت بىلە ئەيلەدۇك گۇفتگۇ.
مۇقەررەر بولۇپ ئەقد قىلماق ئىشى،
قىلىپ ئەقد ياندى بەش ـ ئالتە كىشى.
پەرىزاد بىرلە قىلىپمىز ئىكەۋ،
دېدى ئۇل ماڭا: «سۆز ئىشتىكىل، كۆيەۋ!
ئىكىممىز ئارا، ئاڭلاغىل، شەرت بار،
كى سىندۇرماغىل ئەھدىنى زىنهار.
چۇ مەن ئەيلەسەم ھەر نەچۈك كارنى،
كى مەندىن داغى سورمە ئەسرارنى.
مېنىڭ قىلغانىمنى ئىشىك بولماسۇن،
ماڭا پۇتلاشىپ قالماشىك بولماسۇن.
چېچىلىساك ئىشىمنى، ئۆزۈڭگە زىيان،
بولۇرمەن كۆزۈڭدىن نىهان ئۇل زەمان».
دېدىم: «ئەي پەرى، مەندە يوق ئىختىيار،
ئۆزۈڭ بىل، نە قىلساڭ ئايا گۈلئۇزار.
ماڭا سۇھبەتىڭ بەس غەنىمەتدۇرۇر،
غەنىمەت ماڭا ئەيشۇ ئىشرەتدۇرۇر».
چۇ ئالدىم ئانى ئەھدۇ پەيمان قىلىپ،
مېنى ئاسرادى لۇتف ـ ئېھسان قىلىپ.
ئۆزى خاھىشچە يۇرۇپ ئۇل پەرى،
قىلۇر خەرج بەھۇدە سىيمۇ زەرى.
خىرام ئەتكۈسىدۇر چىقىپ ھەر قايان،
كى سۆز بولدى ھەققىدە ياخشى ـ يامان.
كىشىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالمادىم،
كۆڭۈلگە ئانىڭ ئىشلاردىن ئالمادىم.
زەماندىن زەمان رۇزگار ئەيلەبان،
پەرىزادنى ئۆزگە يار ئەيلەبان.
دەۋامەت كۈنۈم ئەيشۇ ئىشرەت بىلە،
باقار ئېردىم ھەردەم مۇھەببەت بىلە.
قەزارەن كۈنى ئەزم قىلغان ئىدىم،
خەلايىق بىلە بەزم قىلغان ئىدىم.
يانىپ ئۆيگە ئۇل بەزمىدىن شام ئارا،
كىرىپمەن كېلىپ قەسرى گۈلفام ئارا.
ماڭا تەشنەلىق رو بېرىپ ئۇل كېچە،
كى ھەلقىم قۇرۇپ سۇسادىم ئۆزگەچە.

دېدىم: «ئەي پەرى، تەشنە بولدۇم، ئەجەب،
كېلىپمەن سېنىڭ ئالدىڭە تەشنە لەب».
قوپۇپ دەرمەھەل مەرھەبا ئەيلەدى،
ماڭا جامى شەربەت ئەتا ئەيلەدى.
ئانى سىپقارىپ زەررەئى قويمايىن،
كى ئۇل جام بىرلە تېخى تويمايىن.
قۇرۇق جامنى قويدى ئۇل تاق ئارا،
ئەمەس خاب ئارا، ئېردىم ئويغاق ئارا.
يەنە تەشنە بولدۇم، دېدىم: «سۇ بېرىڭ»،
يەنە بەردى ئۇل جامنى: «سىبقارىڭ».
يەنە جام ئارا پۇر بولۇپ شەربەتى،....
ئىچىپمەن، يەنە ئانچە بار لەززەتى.
داغى جام ئارا قالمادى زەررە نەم،
قويۇپ جامنى تاق ئارا ئۇل سەنەم.
يەنە تەشنەلىك بولدى غالىب ماڭا،
ئۇچۇنچى بولۇپمەن كى تالىب ئاڭا.
يەنە سۇندى ئۇل جامنى ئۇل نىگار،
لەبالەب ئىچىدە داغى سۇيى بار.
تەئەججۇپ قىلىپمەن بۇ ئەسرارغە،
قەزارەن تىلىم كەتتى ئىنكارغە.
بىناگاھ سوراپمەن بۇ ئەسرارنى:
«نىگارا! كۆرۈپمەن ئەجەب كارنى.
قۇرۇق جام ئارا شەربەت ئولدى ئەيان،
كى بۇ سىرنى ئەمدى ماڭا قىل بەيان».
بۇ سۆزنى ئىشتىكەن زەمان ئۇل پەرى،
غەزەبدىن بولۇپ ئانچۇنان لاغەرى.
دېدى: ئادەمزاد قىلماس ۋەفا،
بۇ ئىنسانىنىڭ ئەكسەرى بەۋەفا.
چۇ سەندىن ئۆزۈمنى قىلىپمەن ھەرام،
مېنى كۆرمەگىل تاكى رۇزى قىيام.
ئىكىمىزغە ئەمدى جۇدالىقدۇرۇر،
كى سەندىن ماڭا بەۋەفالىقدۇرۇر».
قىلىپ سۆزنى مەزمۇن ئەداسى بىلە،
چىقىپ كەتتى ئىككى بالاسى بىلە.
چىقىپ كەيندىن مەن تەۋەللا قىلىپ،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئانىڭ سۇھبەتىنى تەمەننا قىلىپ.
تۆشۈككە كىرىپ كەتتى، بولدى نىهان،
بولۇپدۇر كۆزۈمگە قاراڭغۇ جەهان.
بىلىپ مەن ئانىكىم پەرىزاد ئىكەن،
كى شەكلى ئانىڭ ئادەمىزاد ئەمەس.
باشىمغە ئۇرۇپ ئەيلەدىم نالەئى،
ئۇزۇپ ئەتنى پەرگالە ـ پەرگالەئى.
تاڭ ئاتقۇنچە يىغلاپ فىغان ئەيلەدىم،
ساراڭلىقنى هەردەم ئەيان ئەيلەدىم،
ئىشىككە چىقىپ ئۆيغە كىرمەك ئىشىم.
.....①
ئانىڭ هەجرى بىرلە قاتىپدۇر خەراب،
ئانىڭ هەجرىدە ئۆزنى ئەيلەپ تۇراب.
يېتىپ ئىشقىدە ئانچە ئەۋۋارەلىق،
كى ئالەم ئىچرە بىچارەلىق.
كېتىپمەن ئانىڭ دەردىدە باش ئالىپ،
كى يىغلاپ ئىكى دىدەگە ياش ئالىپ.
چۇ دۇانە بولدۇم سەياھەت ئارا،
كېزىپمەن شەھەردە مۇزافەت ئارا.
يۇرۇر ئىردىم هەيرەت بىلە يول كېزىپ،
داغى ئەقلۇ هۇشۇ خىرەدتىن ئىزىپ.
پەرىزاد ئىشقىدە دۇانە مەن،
ئۇلۇس خەيلىدىن بەلكى بىگانە مەن.
قەزارەن گۈزەر ئىچرە قىلدىم نەزەر،
ياساپدۇر هۇنەرسىز نەچچەند ئىگەر.
ئىگەرچى هۇنەرمەند زاهىردۇرۇر،
ئەجەب پىرى ئۇستاد زاهىردۇرۇر.
چاپىپ ئولتۇرۇپدۇر ياغاچنى مۇدام،
تۇرۇپ ئالدىدە ئەيلەدىم ئىهتىرام.
مېنى سوردى شەفقەت بىلە ئول كىشى؛
كى: «ئاشۇفتەئى زار مەجنۇنۇەشى،
نەدىن ئانچە هەيرەتتە كۆردۇم سېنى،
كى هالىڭدىن ئەيلە [خەبەردار] مېنى.

① بۇ يەردە بىر مىسرا چۈشۈپ قالغان.

بۇ ئەۋۋارەلىقتىن هۇنەر ياخشىراق،
كى ئۆرگەنگەلى ئەيلەگىل ئىتتىفاق.
ئەگەر سەئىيى قىلساڭ، ئىگەرچى قىلاي،
خەلايىق ئىچىدە هۇنەرچى قىلاي».
ماڭا كەلدى خۇش سۆزى ئۇستادنىڭ،
كى بەھۇدە يادى پەرىزادنىڭ.
دېدىم: «ئەي هۇنەرمەندى ساهىب دۇئا،
كۆڭۈلدە ئىهرۇر بىر ئەجەب مۇددەئا.
ئانى پاش قىلماقغە يوقتۇر تىلىم،
تىلىمنى ئەگەر ئەيلەسەم مىڭ تىلىم.
ئۆزۈم غەفلەتىدىن بولۇپ بۇ بەلا،
سۆزۈم شۇملۇغىدىن تاپىپمەن جەزا.
ئەگەر لۇتف قىلساڭ، ئىگەرچى بولاي،
كى هاجەتكە تۇشلۇق هۇنەرچى بولاي».
مېنى قىلدى شاگىرد لىككە قەبۇل،
ئانىڭ خىزمەتىگە قىلىپمەن شۇغۇل.
ئۇچ ئاي سەئىيى قىلدىم هۇنەرگە مۇدام،
چاپىپ مەن ياغاچ «ئاھ» دەپ سۇبھۇ شام.
كېچە ئۇيقۇ يوق كۈندۈز ئارام يوق،
غەرىب باشىمە سۇبھ ئىلە شام يوق.
هۇنەرنى رەسا ئۆرگەنىپ ئاقىبەت،
كى ئۇستادلىقدە بولۇپ يەكجىهەت.
هەمە كەسبنى ئەيلەدىم هاسىلى،
كۆرۈپ پىرى ئۇستاد دەپدۇر بەلى.
دېدى پىرى ئۇستاد: «رۇخسەت ساڭا،
نە قىلساڭ، ئۆزۈڭ بىل، ئىجازەت ساڭا».
چۇ ئۇستاد ئىلە ئەيلەدىم ئەلۋىدا،
ئۆزۈمچە هۇنەر ئەيلەدىم ئىختىرا.
ۋىساقىمغە ياندىم هۇنەرچى بولۇپ،
كى ئۇستادلاردەك ئىگەرچى بولۇپ.
چۇ ئول يار يادىدە قىلدىم هۇنەر،
بىر ئايدا ياساپ پۇتكەزىپ بىر ئىگەر.
كىرىپ ساتقالى ئانى بازارغە،
تۇرۇپ كۆرگۈزۈپ هەر خەرىدارغە.
كىشى كۆردى ئانى، پەسەند ئەيلەدى،

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

ئىگەرنىك بەھاسىن بەلەند ئەيلەدى.
بىرەۋ بولدى تالىب ئانى ئالغالى،
ئالىپ ئەسبىنىك پۇشتىغە سالغالى.
«بەھاسى نەدۇر؟ ئايتىڭىز قىيمەتىن،
ئانىك تەڭگەسىنىك قويۇپ بىر ئاتىن».
دېدىم: «ئالسە ھەركىم بېرۇر مىك دىرەم،
ئانى ئالماغاي، مىك دىرەم بولسە كەم».
دېدى ئول خەرىدار: «ئالدىم فەقىر،
ماڭا مىك دىرەم، ئەيلەگىل دەستگىر».
ئېتەككە سالىپ بەردى دىنارنى،
كۆرۈپمەن داغى تۇرفە ئەسرارنى.
بىر ئانچە ئۇزاتتىم چەرىدارنى،
بالاسى بىلە كۆردۈم ئول يارنى.
كېتىپ بارغۇسدۇر ئاڭا چىرماشىپ،
بالاسى ئاياغى ئارا پۇتلاشىپ،
چۇنان رەشكىتىن بولىدۇم ئازۇردە جان،
كۆرۈندى كۆزۈمگە قاراڭغۇ جەھان.
يېتىپ ئارقاسىدىن باش ئايلاندۇرۇپ،
بۇزۇپمەن ئىگەرنى ئالىپ ياندۇرۇپ.
كۆزۈمنى ئاچىپ مەن، كى ئول يار يوق،
كى ئول يار يوق، ھەم خەرىدار يوق.
يەنە ئول پەرىنى سېغىنغۇمدۇرۇر،
يەنە بىر ئىگەر ساز قىلغۇمدۇرۇر.
يەنە ئول خەرىدار زاھىر ئىدى،
ئانىك بىرلە ئول يار ھازىر ئىدى.
ئىگەرگە يەنە ئول خەرىدار ئولۇر،
خەرىدار ئىلە يار زاھىر بولۇر.
يەنە ياندۇرۇپ بۇ دۇرۇر قىلمىشىم،
.....①
بۇ سەۋدا بىلە بەلكى ئەۋۋارە مەن،
كى ئول يار يادىدە بىچارە مەن.
ئىشىتكىل، ئايا رەھنەۋەرد، بۇ مەقال،

تىرىكلىكتە باشقە كېلىپ ئۇشبۇ ھال،
جەھان خۇبلارىغە كۆڭۈل بەرمەگىل،
بەقا ئالەمنىك غەمىنى يېگىل».
تۇرۇپ ئاڭلادى ئانى بىچارە تاز،
چۇنان يىغلادى دىلنى ئەيلەپ گۇداز.
ئىجازەت تىلەپ يانغالى ئول غەرىب،
كى پەدرۇد ئېتىپ ماڭدى يولغە كىرىپ.
يەنە قىرىق كۈن يولدا سايىر بولۇپ،
كېلىپ لەقمە قازغانغە ھازىر بولۇپ.
تۇرار ئالدىدە، يەر قازار ئول كىشى،
مۇسافىر بىلە يوقتۇر ئانىك ئىشى.
كېچە بولدى فارىغ چۇ ئول كاردىدىن،
مۇسافىر خەبەر بەردى ئەسرارىدىن.
ئىگەرچى سۆزىنى بەيان ئەيلەدى،
ئانىڭ ۋاقىئەسىن ئەيان ئەيلەدى.
تۇرۇپ ئاڭلادى لەقمىچى مەردى كار،
باشىنى تۇتۇپ يىغلادى زار-زار.
مۇسافىرغە ئايدى: «ئىشىتكىل سۆزۈم،
كى قىلغان كىشىمەن ئۆزۈمگە ئۆزۈم.
بۇرۇنقى زەمانىدە ئېشەكچى ئىدىم،
ئېشەكنىك كىراسىن تىلەكچى ئىدىم.
شەھەردىن شەھەر يۈرمەك ئېردى ئىشىم،
كېچەر ئېردى مۇنداغكى يازۇ قىشىم.
قولۇمدا مېنىڭ قىرق ئېشەك بار ئىدى،
ئانىڭ ھەر بىرى تىز رەفتار ئىدى.
چۇ مەئۇا ماڭا ئېردى كارۋان سەراي،
ئېشەكلەرگە يۈك يۈكلەگەي نەچچە تاي.
تىلەپ كارۋان ئاندا ياتقان ئىدىم،
قولۇمدا بارىسىنى ساتقان ئىدىم.
ئۇزاق كۈن تۇرۇپ كۆڭلۈم ئېردى مەلال،
شەھەردىن چىقالمايكى بولدۇم ھەيال.
ئۇلاغلار ئورۇقلاپ غەزەبدە ئىدىم،
كى چىقماقنى ئاندىن تەلەبدە ئىدىم.
قەزارەن نىدا ئاڭلادىم بىر سەھەر:
«ئۇلاغ بارمۇ؟ يۈكلەي ئاڭا سىيمۇ زەر».

① بۇ يەردە بىر مىسرا چۈشۈپ قالغان.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

يۈگۈردۈمكى ئىسسىغ ئورۇندىن قوپۇپ،
يېتىپ ئالدىراپ ـ ئاشۇقۇپ.
نە كۆردۈمكى بىر ئاقساقال باي ئېرۇر،
ئانىڭ شەكلىدىن دەۋلەت ئەفزاي ئېرۇر.
بارىپ ئالدىغە ئەيلەدىم ئەسسەلام،
دېدى ئول ماڭا ھەم ئەلەيكەسسەلام.
دېدىم: «ئەي خاجە، مەندە بار كۆپ ئۇلاغ،
ئۇلاغلارغە بار ھەم كېرەكلىك ياراغ.
مۇھەييا تۇرۇپدۇر ھېلى قىرق ئېشەك،
ئاڭا نەقدىنە يۈكلەمەكلىك كېرەك.
ئەگەر قانچە لازىمكى تەييارداۇر،
ئېشەكلەر بارى تىز رەفتاردۇر».
دېدى ئول كىشى: «بارچە لازىمدۇرۇر،
كىراكەش مېنىڭ بىرلە ئازىمدۇرۇر.
ئېشەكلەرنى ھازىر قىلىڭ بۇ سەھەر،
بارىسىغە ھەمل ئەتكەمەن سىيمۇ زەر».
ئۇلاغلارنى تەييار ئېتىپ ئول زەمان،
كى يۈكلەرنى يۈكلەپكى بولدۇم رەۋان.
خاجە ئالدىمە كىردى، يول باشلادى،
پىيادە ماڭىپ مەركەبىن تاشلادى.
نەچە كۈن بەيابان ئارا راھۋار،
ئېشەكلەر يۈرۈيدۇر قەتارەن ـ قەتار.
قىلىپ شاھراھ، يۈردى سەھرا ساری،
كى ۋادى ئارا مېھنەت ئەفزا ساری.
كېتىپ بارغۇچە ئەيلەدىم بىر خەيال:
«كۆپ ئېركەنكى ساھىبدا مالۇ مەنال.
ماڭا ئەيلەسە ئون ئېشەكنى ئەتا،
خۇدا كۆڭلىغە كىرسە، قىلسە سەخا.
بۇ مېھنەتتىن ئەمما قۇتۇلغاي ئىدىم،
كى دەۋلەت بىلە باي بولغاي ئىدىم».
ماڭا باقتى، ئايدى: «نە قىلدىڭ خەيال؟
ماڭا ئاشكار ئەيلەگىل ئەرزى ھال».
دېدىم مۇددەئانى: «خەيالىم بۇدۇر،
ماڭا قىل سەخا، ئەرزى ھالىم بۇدۇر».
بۇ فاسىد خەيال بولدى مەئلۇم ئاڭا،
دېدى: «ئون ئېشەك يۈكنى بەردىم ساڭا».
كۆڭۈل شاد بولدى بۇ ئىنئامغە،
كى تىنماي يۈرۈپ سۇبھىدىن ـ شامغە.
بەش ـ ئون كۈن يەنە ئۆتتى ۋادى ئارا،
داغى ئەيلەدىم نىيەتىمنى قارا.
تۇشۇپ بۇ كۆڭۈل ئىچرە سەۋدايى خام:
«ماڭا بەرسە ئېردى بۇ زەرنى تەمام».
ئۆزى ئانچە ھاتەم سىفەت باي ئىكەن،
گۇمان ئەيلەدىم: «دەۋلەت ئەفزاي ئىكەن،
بۇ دۇنيا بىلە بولسام ئېردى غەنى،
داغى شادمان قىلسە ئېردى مەنى».
بۇ فىكرى مەھالىمنى كەشف ئەتتى ئول،
دېدى: «ئايت سىررىڭنى سەن، ئەي ئوغۇل.
نە كەچتىكى كۆڭلۈڭنە، قىل ئاشكار،
سېنى مەن قىلاي زەر بىلە كامكار.
ياشۇرغان بىلە بىزگە مەئلۇم ئېرۇر،
سېنىڭ ھالەتىڭ دىلغە مەفھۇم ئېرۇر.
سېنى قورشادى ھىرسۇ بۇغزى جەسەد،
ۋۇجۇدۇڭدە جۇنبىش قىلىپ نەفسى بەد».
ئايتتىم: «ئايا ساھىبى كەشفى ھال،
كۆڭۈلغە كېچىپدۇركى فاسىد خەيال.
بۇ يۈكنىڭ تەمامىن نىسار ئەيلەسەڭ،
جەھاندە مېنى كامكار ئەيلەسەڭ.
چىراكىم بۇ زەر سەندە بار، مەندە يوق،
بەشەر نەسلىدىن بەئزى ئاچ، بەئزى توق.
خەلايىق ئىچىدە كۆزى ئاچ مەن،
كى ھەسرەتتە دۇنياغە مۇھتاج مەن».
دېدى ئول كىشى: «ئال بۇ زەرنى تەمام،
بولۇپ شاد يۇرتۇڭغە قىلغىل خىرام.
ساڭا بەخش قىلدىم بۇ ئەمۋالنى،
ئالىپ كەت يەنە سورمە ئەھۋالنى.
كىشىغە بۇ سىرنى بەيان ئەتمەگىل،
مېھنىڭ ھالەتىمنى ئەيان ئەتمەگىل».
بەيابان ساری كەتتى باقماي ماڭا،
ئانىڭ ئارقاسىدىن قاراپ مەن ئاڭا.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
ئۇيغۇر كىتاب توری

يانىدا ئېسىغلىق بىلەۋ تاشى بار،
ئانى ئالغالى ئەيلەدىم ئىختىيار:
«ئانى ھەم تىلەپ ئالسام ئېردى كېرەك،
پىچاقىمنى قىلغاي ئىددىم تىزرەك.
ھېلىھەم يۈگۈرسەم يېتەرمەن ئاڭا،
ئانى ھەم دېسەم بەرگۈسىدۇر ماڭا».
يۈگۈردۈم ئانىڭ كەينىدىن ئول زەمان،
كى ئاھۇ كەبى تىز بولدۇم رەۋان.
يېتىپ ئارقاسىدىن دېدىم: «ئەي، كىشى،
بىلەۋ تاشىنىڭ سىزگە نەدۇر ئىشى؟
ئانى ھەم فەقىرغە كەرەم قىلساڭىز،
نە خۇشتۇر، بىلەۋنى ماڭا بەرسەڭىز.
كى سىزدىن داغى ئىلتىماسىم بۇدۇر،
ھەۋەس بىرلە قىلغان قىياسىم بۇدۇر».
باقىبان ماڭا قىلدى ئانچە خەزەب،
نە دەيسەن، ئايا جاھىلى بىئەدەب؟
ئالسىپ مۇنچە دۇنيا، تېخى تويمادىڭ،
تەمەئ ئەيلەمەكنى يەنە قويمادىڭ.
بۇ تاشتىن ساڭا يەتكۈسىدۇر ئەزاب،
ساڭا بەرسە بولغايىكى ئالەم خەراب.
ئەيا جاھىلى ھىرسۇ بەدبەختى شۇم،
ۋۇجۇدۇڭنە نەفسىڭ قىلىپسەن ھۇجۇم.
ئەتا قىلغانىمنى داغى بىلمەدىڭ،
سەخا ئەيلەدىم، ئانچە شۈكرى ئەتمەدىڭ.
تەمەئ لەشكەرىنە گىرىفتار سەن،
بۇ ھىرسىڭ بىلە ئاقىبەت خارسەن.
خۇدايىم سېنى قىلسۇن سەرگەشتەھال،
قولۇڭدىن يوقالسۇنكى مالۇ مەنال.
چۇ يەرگە كىرىپ يۈك بىلە بارچە خەر،
چۇ غايىب بولۇپ ئالدىدا سىيمۇ زەر».
مېنى قارغادى ئول: «گىرىفتار ئولۇڭ،
ئىلانىدەك زەھىنىدە نىگۇنسار ئولۇڭ.
مەشەققەت بىلە كەچكىچە يەرنى قاز،
بۇ مېھنەت بىلە ئۆزنى قىلغىل گۇداز.
يەنە ئۆشنۇڭنە تەپتۇرۇپ پۇل بېرىپ،
ياتارسەن تاڭ ئاتقۇنچە ئاندا ھېرىپ».
بۇ سۆزنى دېدى، بولدى كۆزدىن نىھان،
كى ئول خىزر ئېرىكەن، بولۇپدۇر ئەيان.
ماڭا ھىرسىڭ شۇملۇقىدىن بۇ ئىش،
بۇ ئەھۋال ئىلە ئۆتكۈسى يازۇ قىش.
چۇ ئاندىن بېرى مەندە ئارام يوق،
بۇ مېھنەتنى ئىچىدە ماڭا كام يوق.
قەنائەتنى تۇتماي خەتا ئەيلەدىم،
تەمەئ بىرلە جانغە جەفا ئەيلەدىم.
خۇدا بەرگەنىگە قەنائەت قىلىڭ،
كى ئۆز نەفسىڭزگە ئەدالەت قىلىڭ...
مۇسافىر تۇرۇپ ئاڭلادى سەر بەسەر،
ئانىڭ سىرىدىن ئەمدى تاپتى خەبەر.
ئىجازەت تىلەپ يانغالى ئول غەرىب،
ئالىپ رۇخسەت ئاندىن يولغە كىرىپ.
يەنە قىرق كۈندە يانىپ كەلدى ئول،
مۇئەززىن بىلادىغە بولدى دۇخۇل.
كۆرۈشتى كېلىپ ئول ئەزانچى بىلە،
مۇئەززىن سىغەتلىك سوزانچى بىلە.
چۇ ئول مەردىكار لەقمەچى كارىنى،
بەيان ئەيلەدى بارچە ئەسرارىنى.
مۇئەززىن تۇرۇپ ئاڭلادى، تۆكتى ياش،
«قىلاي ئەمدى مەن سىزگە سىرىمنى پاش:
مۇنار باشىدە ئۇقۇر ئېردىم ئەزان،
مۇئەززىن ئىدىم مۇندا نەچچەند زەمان.
قەزارەن ئەزان ۋەقتىدە بىر كۈنى،
ھەۋادىن كېلىپدۇركى قۇشنىڭ ئۈنى.
نە كۆردۈم قاراپ، كەلگۈسى ئۇچ ئۇقاب،
ئېتىلدى يىراقتىن فەقىرغە قاراب.
كېلىپ تۇتتى بەلدىن بەرابەر ئۇچى،
ھەۋاغە چىقىپدۇر ئۇچىنىڭ كۈچى.
بولۇپمەن كى بىھۇش، ھەيرەتتە لال،
يىقىلدىم كى بىخۇد بولۇپ بىمەجال.
زەمانى يېتىپ جىسمىمە كىردى ھۇش،
نە كۆردۈم — سەمائۇ فىغانۇ خۇرۇش.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ئەجەب جايدۇر قەسرى جەننەتنەما،
نەچە باغۇ ئەيۋانۇ، كۆشكۇ سەرا.
مۇھەييار دۇرۇر گۈلشەنى سەبزەزار،
كى ئەشجارلار ھەر تەرەف شاخسار.
تۇرۇپدۇركى نەچچە پەرىزادلار،
خىرام ئەيلەشىپ سەرۋى ئازادلار.
ھەمان ئۇچ قۇش ئولغان پەرىزاد ئىكەن،
ئانىڭ مەقسەدى ئادەمىزاد ئىكەن.
ئۇچى ئۇچ شەھەنشاھنىڭ دۇختەرى،
پەرىلەر ئارا خۇبلار سەرۋەرى.
ھەۋاغە چىقىپدۇر تەماشا ئۈچۈن،
ئوقۇپمەنكى ئول چاغ ئەزانىنى ئۇزۇن.
ماڭا بۇ ئۇچنىڭ تۇشۇپ رىغبەتى،
مېنى تارتماقغە قىلىپ جۇرئەتى.
ئىرەم باغىغە كەلتۇرۇپ تاشلادى،
تۇرۇپ بۇ ئۇچى: «بىزنى ئالغىل» — دېدى.
«نىكاھى رەسۇلنى بەجا كەلتۇرۈڭ،
كى ئاندىن كېيىن تەختتە ئولتۇرۇڭ.
بەشەرتىكى سۇنما ئىلىك، قىل ئەدەب،
ئىلىك سۇنساڭ ئەمما، قىلۇرمىز غەزەب.
پەرىزاد بىز، ئادەمىزاد سىز،
كى شەھۋەت بىلە بىزگە قىلماڭ ستىز.
تۇتۇپ ئەھد-پەيماننى دەۋلەت كۆرۈڭ،
تەھەممۇل قىلىڭ، ئەيش-ئىشرەت كۆرۈڭ.
سېغىنساڭ يامان، بىز قىلۇرمىز غەزەب،
جەزالار سالىپ كۆپ بېرۇرمىز ئەدەب.
ھەۋايۇ ھەۋەسدىن قىلىڭ ئېھتىيات،
بەشەر قائىدى بىرلە قىلماڭ نەشات.
بىزنىڭ قەسىمىزنى رىئايەت قىلىڭ،
چۈنان پاكلىق بىرلە ئىشرەت قىلىڭ».
تۇتۇپمەن ئۇلار سۆزلەرىنى قەبۇل،
قىلىپمەن ئۇلارنى نىكاھى رەسۇل.
نەچە كۈن ئۇلار بىرلە قىلدىم سۇرۇر،
ماڭا يەتتى ئىشرەتتە نەچچە ھۇزۇر.
ئۆتۈپ نەچچە ۋەقت، نەچچە كۈن، نەچچە ئاي،
تۇتۇپمەن ئىرەم گۈلشەنى ئىچرە جاي.
مېنى ئازغۇرۇپ نەفس ئىلە ھىرسى شۇم،
كى شەھۋەت ۋۇجۇدۇمدا قىلدى ھۇجۇم.
سۇنۇپمەن قولۇمنى پەرىزادغە،
ئۇلار ئول زەمان تۇردى بىدادغە.
پەرىزادلار قىلدى ئانچە غەزەب:
«ۋەفاسىز، ئايا، ئادەمى بىئەدەب.
نەدىن ئەھدگە تۇرمادىڭ، بىۋەفا،
ئۆزۈڭ فېئىلى بولدى ئۆزۈڭگە جەفا.
رەۋادۇر ساڭا ئەيلەسەك كۆپ ستەم،
ئەلەم بىرلە جىسمىڭنى قىلساق ئەدەم».
مېنى سۇغە باستى تۇتۇپ ئۇچ پەرى،
يېرىم جان قىلىپ قىينابان ھەر بىرى.
چىقارغە داغى ھەلقۇمە يەتتى جان،
كى بېھۇش ئولۇپ، ئەقلدىن ئول زەمان.
ئۇچەۋلەن مېنى ئاسمانغە چېكىپ،
مۇنار باشىدە قويدى، كەتتى يېنىپ.
زەمانى يېتىپ كەلدى مەغرىمگە ھۇش،
قىلىپمەن تەئەججۇب، فىغانۇ خۇرۇش.
ئۇلار ئىشقى دىلنى خەراب ئەيلەدى،
فىراقى ۋۇجۇدۇم تۇراب ئەيلەدى.
ئوقۇدۇم ئەزان ئالدىراپ ئول زەمان،
مۇنارنىڭ تۇبىدە بولۇپدۇر ئەيان.
تۇشۇپمەن مۇنارىدىن داغى ئاشۇقۇپ،
ئەزانىنى تۇبىدە تۇرۇپ ھەم ئوقۇپ.
قاراپمەن مۇنار باشىدا ئۇچ پەرى،
كۆرۈندى كۆزۈمگە ئۇلار ھەر بىرى.
چىقىپمەن مۇنار باشىغە ئالدىراپ،
ئەزانىنى ئوقۇبان تۇرۇپمەن قاراپ.
تۇبىدە تۇرار ئول پەرىزادلار،
قىلۇر جىلۋەئى سەرۋى ئازادلار.
بۇ يەكلىغ مۇقەررەر بۇلۇر ھەر كۈنى،
كېلۇر كېچەلەردە ئۇلارنىڭ ئۈنى.
بولۇپمەن بۇ سەۋدا بىلە مۇبتەلا،
ئۇلار ئىشقى بولدى بۇ جانغە بەلا.

www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ئىلمىي ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى
ئۇيغۇر كىتاب توری
ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

پەرىلەرگە كۆڭلۈڭنى ئالدۇرماغىل،
ئەگەر ئالسە ئەھدىڭنى سىندۇرماغىل.
داغى مەن كەبى بولمە پەيمان شىكەن،
كۆڭۈل مۇلكىغە ئالما تۇرلۇك مىھەن...
مۇسافىر ئىشىتتى مۇئەززىن سۆزىدىن،
يانىپ كەتكەلى راست قىلدى ئۆزىدىن.
كىرىپ يولغە موللا بىلە خوبلاشىپ،
تۇشۇپ ۋادىغە تاز باشىنى قاشىپ.
يانىپ قىرق كۈن يولنى ئول قىلدى تەي،
كى ئۆز شەھرىدىن بىر كۈنى ئالدى پەي.
يېتىپ كەلدى ئول قىرق بىرىنچى كۈنى،
كىرىپ شەھرىغە ئول كۈننىڭ تۈنى.
مەلىكە ۋىساقىغە قويدى قەدەم،
ئىشىككە كېلىپ بىر زەمان ئالدى دەم.
بىناگەھ ئاچىلدى ئىشىك ئول زەمان،
بولۇپدۇر ئاڭا ئول پەرىۋەش ئەيان.
ئۆزى چىقتى ئالدىغە ئەيلەپ نىياز،
بۇ تازغە پەرىۋەش بولۇپ جىلۋەساز.
تەپىشتى، سوراشتى بۇ كېچە ئىكەۋ،
دېدى ئول سەنەم: «ئەمدى بولدۇڭ كۆيەۋ.
ماڭا ھاجەت ئىرمەس بەيان ئەيلەمەك،
بۇ ئەسرارلارنى ئەيان ئەيلەمەك.
بىلىپسەن ئانىڭ سىررىنى سەن بارىپ،
سوراپسەن بارىپ يولدە ئانچە ھارىپ.
ماڭا كەشفدۇر بارچە ھالاتلار،
كى سەن بىلگەن ئانچە مەقالاتلار.

قىلىپ ئىبرىدىم ئەمما سېنى ئىمتىھان،
رىيازەت ئۇمۇرىدا بولدۇڭ رەۋان.
باشىڭغە كېلىپ ئانچە ئىسسىق ـ ساۋۇق،
نەتىجە ساڭا ــ بىزگە بولدۇڭ ياۋۇق.
چۇ لايىق بولۇپدۇر ساڭا شاھلىق،
قىل ئەمدى رىئايىغە ئاگاھلىق.
چېكىپسەن رىيازەتنى بىر يىل تەمام،
ئەۋەز بۇ دۇرۇر ــ تاپتىڭ ئالى مەقام».
قىلىپ يارلىغ ئەلگە ئېئىلام ئېتىپ،
قىلىپ تويى شاھانەئى ئام ئېتىپ.
تۇزۇپ بەزمى جەمشىد ئايىن قۇرۇپ،
ھەمە چوڭ ـ كىچىك، بارچەسىن يىغدۇرۇپ.
قىلىبان خەلايىقغە جۇدۇ كەرەم،
ئەدالەت ئۇمۇرىغە قويدى قەدەم.
چىقىپ تەختكە ئانچە كامىل بولۇپ،
ھەمە خەيىر ئىشلارغە ئامىل بولۇپ.
بولۇپ ئول كۈنى شەھلىغى ئاشكار،
جەھاندارلىقتا بولۇپ كامكار.
مەلىكە بىلە قىلدى سۆھبەت داغى،
سۇرۇرەت بىلە قىلدى ئىشرەت داغى.
ئۆتۈپدۇر جەھاندىن ئەدالەت قىلىپ،
ئەمەل بىرلە خەيرۇ سەخاۋەت قىلىپ.
ئايا ساقىيا! تۇت ئەمەل بادەسىن،
ئىچىبان تاپاي قۇرب سەججادەسىن.
ئانىڭ كەيغىدە ئولتۇراي ئەربەئىن،
بولاي ۋەسل مەئۇاسىغە مەن يەقىن.

«ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» (ئالمۇتا 1982 - يىل) دىن تەييارلاندى.
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابلىمىت ئەھەت.

